

I ne dopusti da padnemo u kušnje,
koje bi nas
od Tebe udaljile.

Izbavi nas od zla svakoga,
jer sva je moć u Tvojim rukama.

Velik si i moćan.

I neograničeno je milosrđe Tvoje. (*Oče naš*)

Česti su ovi i ovakvi motivi, molitve i duhovna nadahnuća u Jakšićevoj poeziji. Mogli bismo navesti mnoge pjesme; naveli smo ovu, koju je pjesnik ispjevao ove godine, 27. VII, i poslao u naše uredništvo, da se objavi u *Crkvi u svijetu*.

Ovako je, jednostavno, pjevao i molio Nikola Šop; ovako toplo i žarko Đuro Sudeta, pjesnički snažno Branko Simić u svojoj *Molitvi na putu* i, ljudski široko, Vladimir Nazor u svom *Očenašu*.

Takav je Jakšić kao čovjek i pjesnik: tih i jednostavan, human i plemenit. Zato je tako zaljubljen u pjesmu, u tihi izričaj topline i ljubavi, molitvene riječi i čovjekoljublja, razmišljanja i doživljavanja, slutnja i uspomena, misli i osjećaja, u komunikaciju bića i razgovor s Bitkom, u vjeri, humanosti i pjesničkoj tišini. Ostat će trajno prisutan u svojim tihim, humanim i molitvenim, misaonim i pjesničkim suglasjima.

IZMEĐU DOGME I SLOBODE

Esad Ćimić: Dogma i sloboda, Književne novine, Beograd, 1985.

Drago Šimundža

Mislilac i sociolog, Esad Ćimić se rado zanima društvenim, nazorskim, etičkim i međuljudskim pitanjima i odnosima. Posebno se bavi religijskom problematikom: genezom, razvojnim tokovima i konkretnim stanjem religije u društvu. Poznate su njegove rasprave, članci i intervjui po raznim listovima. Njegova *Drama ateizacije i Socijalističko društvo i religije*, na primjer, značajan su prilog spomenutoj problematici.

Ćimić polazi od socioloških podataka. No, rijetko ostaje samo na njima. Cilj mu je dublja spoznaja; zbog toga se redovito utječe filozofskoj refleksiji; rado seže za originalnim interpretacijama, izlaže svoje misli i viđenja. Baš zbog toga njegova djela vrve dijaloškim i dijalektičkim interpunktima. Iako nisu uvijek sistematizirana i dorečena, u svojim su boljim dijelovima »iskorak« naprijed; slojevita su i refleksivna. U njima se miješaju različite razine, od sociološko-znanstvene, preko idejno-ideološke do misaone, i različiti stilovi: dijaloško-novinarski i znanstveno-profesorski. Baš zato što je takav, dinamičan i dijalektičan, Ćimić uza svu svoju umjerenost predstavlja novi smjer u marksističkoj misli i sociologiji.

Zbirka različitih članaka, priloga i intervjua, *Dogma i sloboda*, o čemu je ovdje riječ, stilom i sadržajem slijedi dosadašnja Ćimićeva izdanja i, u okviru onoga što smo rekli, jasno tipizira svoga autora. Teme su joj odreda suvremene i zanimljive. Evo nekih: *Upitna svijest marksizma, Kontroverze u nauci i politici, Kriza budućnosti ili kriza mladih, Obzorje i duh religije, Religija ne iščekava ona se mijenja, Čovjek ili poltron*. Dolista, pomalo senzacionalno štivo. No, u njemu ima nemirne misli i humanih iskoraka i, u općem okviru standardizirane sociologije i politike, zanimljivih teza i naglasaka. Sve je to uokvireno uvodnim izlaganjem: *Između dogme i slobode*.

Baš taj uvodni dio, svojim naznakama i razmišljanjima, povezuje ovu raznovrsnu tematiku u donekle određenu cjelinu. U svim se prilozima, naime — kao njihovo težište i ishodište — slute ili asocijaciono predmijevaju marksistički model društvenih shvaćanja i neutaživa ljudska žeda za neminovnim nadilaženjem svih idejnih izolacija i zatvorenih sustava. Dogma i sloboda tako, i tamo gdje uopće nisu spomenute, »strše« svojim konotacijama i »uvjetnim refleksima« u svijesti čitatelja.

Čimić odavno pripada onoj vrsti mislilaca koji znaju da dogma nije samo netko tuđe podneblje, kad se i sami, volens-nolens, najčešće u njoj kreću. Stoga njegov pristup dogmi nije šablonski, niti pristup slobodi samo teoretski. Tragajući za novim, Čimić ne ruši a priori dogmu, kao što, produbljujući problematiku i ponirući u svijet ideoloških određenja, ne zaboravlja ni na slobodu. Odbacujući povlaštene ideje i dogme kao neke svetinje u društvu, on odbacuje totalitarna shvaćanja i idejno-ideološka zatvaranja. Čovjek je stalno u procijepu između dogme i slobode, tradicije i progresa. Što je to slobodniji to više ruši tabue, koji mu onemogućuju napredak, kreativnost i razvoj. Respektirajući tradiciju, Čimić uporno odbacuje tradicionalizme. Jer, čovjek u njegovu shvaćanju — kao što na svoj način tvrde kršćani, egzistencijalisti i marksisti — nije dan nego zadan; društva i sustavni također. Stoga, ne prihvaća kliširane fraze i unaprijed fiksirane modele.

Raznolikost i slojevitost misli daju ovoj zbirci, unatoč nedorečenosti, određenu važnost. Dijaloška joj je dimenzija bitno određene. Ukratko, u što ovdje nećemo ulaziti, autor na svoj način problematizira stvarnost i indicira nove mogućnosti.

Religijska problematika važan je, ako ne i glavni dio ove Čimićeve knjige. Njoj je posvećeno nekoliko tema. I tu je autor dovoljno otvoren. Makar ne želi izaći iz marksističkih okvira, unosi neka nova svjetla i kritički se, dakako, na razini teoretskih načela, odnosi prema konkretnim situacijama i uhdanim stajalištima. Na primjer, jedno od bitnih njegovih viđenja religije, njezine geneze i važnosti, počiva na antropološkoj a ne na samoj njezinoj sociološkoj uvjetovanosti u čovjeku i društvu (120—125). Dapače, čovjek je iznutra motiviran prema religiji. Jer, »činjenica da netko ne razmišlja o krajnjim pitanjima... o smislu svoga postojanja — to je samo dokaz da je u pitanju čovjek koji je duhovno oskudan, siromašan, vrlo uska duhovna horizonta« (165—166).

Ističući s jedne strane misao da Marx nije protiv religije kao takve, već više protiv religije kao povijesne reakcije, Čimić se ne ustručava, sljedeći doduše marksističku metodu, respektirati i uvažavati i činjenice koje odstupaju i od Marxovih i od marksističkih pretpostavki (usp. 167—169, 201—203). Religija je tako ne samo iznutra vezana uz čovjeka (120—134), tj. nije primarno povijesna nego antropološka kategorija, već je u svojoj funkciji i društveno korisna (usp. 203).

U savkom slučaju, vrlo je pozitivno Čimićevo stajalište koje načelno isključuje svaku društvenu preferenciju, bilo teizma, bilo ateizma, a prihvaća respektiranje slobode savjesti i svjetonazora na svim razinama. Njegovo humanističko određenje ne obezvrjeđuje vjeru i vjernika. Stoga iskreno priznaje da stav Crkve u društvu ne ovisi samo o Crkvi nego i o društvu. Kritičan je stoga i prema određenim stajalištima u našem društvu, posebno kad govori o obrazovanju, o pristupima religiji u našem školstvu (77—103).

Naveli smo neke misli vodilje i kritičke iskorake Esada Čimića kao sociologa i mislioca. No, nije to iscrpna analiza. U ovom kratkom prikazu ne možemo se u to upuštati. Možemo samo kazati da se u Čimića miješaju ne samo različite razine i stilovi, što smo već napomenuli, nego i različite misli, poruke i ideje. Dinamičan je i dijalektičan. Diskurs mu ne teče ravnomjerno. Snažniji je u refleksijama nego u konsistentnim obradama. Razlog je tome, sigurno, i u naravi priloga sabranih u ovom izdanju. Mnoge su stvari i naglasci ovisili o konkretnim situacijama, publicističkim namjenama i pitanjima pojedinih autorovih sugovornika. No, gledajući *Dogmu i slobodu* u cjelini, moramo priznati da je njihov autor dijaloški otvoren i znanstveno iskren, idejno širok i zanimljiv.